

DẤU ẤN HẬU HIỆN ĐẠI TRONG “NGƯỜI TRUYỀN KÝ ỨC” CỦA LOIS LOWRY VÀ Ý NGHĨA GIÁO DỤC

Mai Vũ Thảo Linh
Trường Đại học Hạ Long

Tóm tắt: “Chủ nghĩa hậu hiện đại” từ khi ra đời đã để lại nhiều tiếng vang trên văn đàn thế giới. Theo chuỗi phản ứng dây chuyền đó, khi đặt chân đến Việt Nam, nó cũng đem đến diện mạo mới cho một nền văn học mở cửa hội nhập, làm thay đổi tư duy của đối tượng tiếp nhận cũng như cách thực hành văn chương của người nghệ sĩ. Bài viết này đề cập tới sự hình thành, phát triển và các đặc trưng của chủ nghĩa hậu hiện đại đặc biệt trong lĩnh vực văn học, cùng với một nhánh khá nổi bật của nó: Văn học Phản địa đàng (Dystopia). Qua đó, người viết nỗ lực làm sáng tỏ dấu ấn chủ nghĩa thông qua tác phẩm “Người truyền ký ức” của nữ nhà văn Lois Lowry.

Từ khóa: Chủ nghĩa hậu hiện đại, phản địa đàng, Người truyền ký ức, Lois Lowry

POSTMODERN INFLUENCES IN LOIS LOWRY’S “THE MEMORIZER” AND ITS EDUCATIONAL SIGNIFICANCE

Abstract: Postmodernism, since its inception, has resonated deeply within the world of literature. Following this chain reaction, upon arriving in Vietnam, it also brought a new face to an open and integrated literary landscape, changing the thinking of its audience as well as the literary practices of artists. This article discusses the formation, development, and characteristics of postmodernism, particularly in the field of literature, along with a prominent branch: Dystopia. Through this, the author attempts to clarify the influence of postmodernism through the work “The Giver” by the female writer Lois Lowry.

Keywords: Postmodernism, dystopian, The Giver, Lois Lowry

Nhận bài: 05/03/2026

Phản biện: 11/05/2026

Duyệt đăng: 14/05/2026

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Chủ nghĩa hậu hiện đại đã bắt nguồn từ những năm 70 của thế kỉ XX, sau khi nhân loại phải liên tiếp đối diện với những “con địa chấn” đẩy con người rơi vào những chấn thương tinh thần, những khủng hoảng siêu hình sâu sắc. Bước ra khỏi thế chiến thứ II, có không ít các công trình nghiên cứu công phu về nó ở trong nước nói riêng và thế giới nói chung, tuy nhiên đây vẫn luôn là một đề tài đầy sức hút. **Phản địa đàng** là một bộ phận văn học thuộc chủ nghĩa này, trong đó hẳn không ít người biết đến cuốn tiểu thuyết ẩn tượng dành cho lứa tuổi thiếu niên: “**Người truyền ký ức**”. Tuy nhiên ở Việt Nam, tình hình tiếp nhận tác phẩm này còn nhiều hạn chế, rất ít công trình nghiên cứu về tác phẩm, và chưa có công trình nào nghiên cứu nó trong mối quan hệ với chiếc nôi của chính nó: chủ nghĩa hậu hiện đại. Bài viết này, người viết cố gắng hướng tới mục tiêu tiên quyết: làm rõ một số đặc điểm của chủ nghĩa hậu hiện đại nói chung và đặc điểm của đề tài phản địa đàng nói riêng qua tiểu thuyết “**Người truyền ký ức**” của Lois Lowry.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Dấu ấn hậu hiện đại trong “Người truyền ký ức”

2.1.1. “Mờ hóa” (Declarisation)

“Mờ hóa” về căn bản không phải một vấn đề thi pháp đơn lẻ mà là một bộ các thi pháp nhằm

làm mờ đi các đường viền lịch sử, các mối quan hệ, các hình tượng cụ thể, xóa nhòa đi những đặc điểm nhận diện của đối tượng, khiến nó không còn giống như ta thường bắt gặp ngoài đời hay trong các tác phẩm văn học khác. Đối tượng văn học hậu hiện đại hiện lên với một diện mạo mơ hồ, khó hiểu, kích thích sự đồng sáng tạo từ phía bạn đọc và khơi dậy, lan tỏa năng lượng hoài nghi.

2.1.2. Làm mờ đường viền, tăng cường khoảng trống

Thế giới được phản ánh trong “**Người truyền ký ức**” là một thế giới gần như vô danh, thậm chí người ta còn không nhận thấy được ranh giới, giới hạn về thời gian hay không gian nào được nhắc đến trong tác phẩm. Không địa điểm, không đường phố, không tên, và đặc biệt là không có “ký ức”. Tạo nên một hiện thực vô danh và vô hạn lưu như vậy, tác phẩm đẩy lên những hoang mang và hoài nghi cho cả nhân vật lẫn bạn đọc. Không có lịch sử tức là không có điểm tựa cơ sở, không có niềm tin. Thậm chí đến các mối quan hệ cũng bị làm mờ đi trong truyện, khi những đứa trẻ được sinh ra không bởi người chúng gọi là “Bố”, “Mẹ”, mà từ những người phụ trách công việc “bà đẻ”, khi hôn nhân không được xây dựng trên cơ sở của tình yêu và rung động, mà được sắp xếp bởi hội đồng tối cao (lẽ dĩ nhiên thế lực ấy không phải Chúa, mà là Chính phủ, vì Chúa vốn không thể tồn tại trong một thế giới đã tống khứ đức tin

vào “ký ức”). Làm mờ đi mọi đường viền của tác phẩm như một dấu hiệu của “hoài nghi đại tự sự”.

Trong “*Người truyền ký ức*”, các “đại tự sự” ấy đến với Jonas qua con đường “cảm thụ”, cậu tiếp thu chúng bằng ảo giác, bằng cơn mơ, dấu có những trải nghiệm vô cùng sinh động, Jonas cũng vẫn thắc mắc và hoài nghi về tính chân thực của nó: “Cậu rất háo hức nhận bất cứ trải nghiệm nào sắp tới. Nhưng cậu đột nhiên có rất nhiều thắc mắc. “Sao giờ đây chúng ta không tuyết, xe trượt và đôi nữa?” Cậu hỏi. “Và trong quá khứ, chúng ta đã có khi nào?” [7, 119]. Bởi thế giới của cậu là thế giới không có sách, không có bản sắc, không có mẫu gốc hay huyền thoại, nên việc tiếp xúc với chúng làm cậu lo lắng, băn khoăn, khó tin tưởng.

2.1.3. Hình tượng nhân vật mơ hồ

Nhân vật của “*Người truyền ký ức*” trên căn bản thì không tới mức “sáu không: vô lí, vô bản, vô ngã, vô căn, vô hội, vô dụ” [2, 333], nhưng không thể phủ nhận độ mờ trong lối xây dựng hình tượng. Từ nhân vật chính – cậu bé Jonas, hẳn đã là nhân vật có sức sống nhất trong tác phẩm, nhưng bởi cũng được “đồng hóa” trong một xã hội phi lý như vậy nên suốt phần đầu tác phẩm, Jonas cũng mờ nhạt về ngoại hình, tính cách như mọi công dân khác. Toàn bộ những người thân xung quanh cậu đều hiện diện ít ỏi, thậm chí còn không có tên (“Bố”, “Mẹ”, “Bô lão”,...), hoàn cảnh và nghề nghiệp đều không tự mình quyết định mà được cấp phân. Có hai nhân vật đặc biệt là Người truyền thụ - mặc dù cũng có độ mờ nhất định về nhân dạng, cảm xúc nhưng là nhân vật duy nhất còn giữ lại được những tri thức và hệ tư tưởng truyền thống của xã hội; và Gabriel bé bỏng mới sinh – em có tên, và có được những cảm xúc thực thụ của con người, con người khởi nguyên như vốn dĩ nó phải thế, biết khao khát tình yêu thương, hơi ấm, biết nỗ lực quật cường để sống. Như vậy, dù hình tượng mơ hồ, nhưng Lois Lowry không triệt tiêu hình tượng, bên trong nó vẫn có những ý nghĩa sâu xa để khám phá.

2.2. “Giải tôi” (Deself)

Trong *Người truyền ký ức*, cái tôi cá nhân bị triệt tiêu mạnh mẽ, con người tồn tại như những thực thể đã được lập trình sẵn. Xã hội vận hành theo cơ chế kiểm soát toàn diện: con người được sinh ra, nuôi dưỡng, phân công nghề nghiệp và kết thúc cuộc đời theo quy định, không có quyền lựa chọn hay ý thức về bản ngã.

Nhân vật Jonas là trường hợp ngoại lệ khi dần ý thức được sự tồn tại của “cái tôi” thông qua việc

tiếp nhận ký ức. Hành trình của cậu thực chất là quá trình hoài nghi và tìm kiếm giá trị đích thực của con người. Ngược lại, cộng đồng xung quanh Jonas sống trong trạng thái “phi tôi”, không có khả năng phản tư, thậm chí không nhận thức được hành vi phi nhân tính của mình, như việc “phóng thích” con người mà không ý thức đó là cái chết.

Việc kiểm soát cảm xúc, đặc biệt là triệt tiêu những “rung động”, cho thấy nỗ lực của quyền lực trong việc xóa bỏ đời sống nội tâm và khả năng tự nhận thức của con người. Từ đó, Lois Lowry đã khắc họa hình tượng con người vô hồn – một biểu hiện tiêu biểu của tư duy hậu hiện đại về sự khủng hoảng bản thể và sự tan rã của cái tôi cá nhân.

2.3. Ý nghĩa trong giáo dục

Từ việc phân tích các dấu ấn của chủ nghĩa hậu hiện đại trong tiểu thuyết *Người truyền ký ức* của Lois Lowry, có thể rút ra nhiều ý nghĩa giáo dục sâu sắc, đặc biệt trong bối cảnh đổi mới giáo dục hiện nay.

Trước hết, tác phẩm góp phần nâng cao nhận thức của người học về giá trị của ký ức, lịch sử và bản sắc cá nhân. Trong một xã hội bị “mờ hóa” toàn diện, nơi con người bị tước đoạt ký ức và khả năng cảm nhận, Jonas chính là hình tượng thức tỉnh, đại diện cho hành trình tìm lại bản ngã. Điều này đặt ra yêu cầu trong giáo dục hiện đại cần chú trọng bồi dưỡng năng lực tự nhận thức, ý thức cá nhân và khả năng phản tư cho người học, tránh đào tạo những “cỗ máy” thụ động.

Thứ hai, tác phẩm giúp người học phát triển tư duy phản biện – một năng lực cốt lõi của công dân thế kỷ XXI. Thế giới trong *Người truyền ký ức* được vận hành dựa trên những “đại tự sự” về sự ổn định, an toàn và bình đẳng tuyệt đối, nhưng thực chất lại ẩn chứa sự phi nhân tính. Thông qua việc phân tích, người học sẽ nhận ra rằng không phải mọi hệ thống có vẻ hoàn hảo đều đáng tin cậy, từ đó hình thành thái độ hoài nghi tích cực – một đặc trưng của tư duy hậu hiện đại.

Thứ ba, tác phẩm góp phần giáo dục các giá trị nhân văn cốt lõi như tình yêu thương, tự do và quyền lựa chọn. Trong xã hội của Jonas, những cảm xúc như yêu thương, đau khổ hay hy sinh đều bị triệt tiêu để đổi lấy sự ổn định. Tuy nhiên, chính những trải nghiệm cảm xúc mà Jonas tiếp nhận đã giúp cậu nhận ra ý nghĩa đích thực của cuộc sống. Điều này gợi mở cho giáo dục cần chú trọng phát triển trí tuệ cảm xúc (EQ), nuôi dưỡng đời sống tinh thần phong phú cho người học.

Thứ tư, tác phẩm có ý nghĩa cảnh tỉnh đối với

những hệ lụy của việc lạm dụng khoa học – công nghệ và quản trị xã hội cực đoan. Trong bối cảnh chuyên đổi số và trí tuệ nhân tạo phát triển mạnh mẽ hiện nay, nguy cơ con người bị “đồng nhất hóa”, đánh mất cá tính và tự do là hoàn toàn có thể xảy ra. Do đó, giáo dục cần định hướng phát triển con người toàn diện, cân bằng giữa tiến bộ công nghệ và giá trị nhân văn.

Cuối cùng, Người truyền ký ức là một tài liệu hữu ích trong giảng dạy văn học theo định hướng tích hợp liên ngành, kết hợp giữa văn học, triết học, xã hội học và giáo dục học. Việc khai thác tác phẩm không chỉ giúp học sinh hiểu sâu về một trào lưu văn học mà còn mở rộng tầm nhìn về các vấn đề toàn cầu như chiến tranh, biến đổi khí hậu, kiểm soát xã hội và quyền con người.

Tóm lại, giá trị giáo dục của Người truyền ký ức không chỉ dừng lại ở nội dung phân địa đảng mà còn nằm ở khả năng khơi gợi suy nghĩ, phát triển năng lực và hình thành nhân cách cho người học trong bối cảnh xã hội hiện đại đầy biến động.

III. KẾT LUẬN

Trên đây là những ý kiến đóng góp và quan điểm nghiên cứu của người viết đối với việc làm rõ đặc điểm của chủ nghĩa hậu hiện đại thông qua một tác phẩm cụ thể. Xét cho cùng, tuy có nhiều bút phá, độc đáo, nhưng chủ nghĩa hậu hiện đại không phải một trào lưu nằm ngoài tiến trình phát triển của lịch sử, chính trị, văn hóa, xã hội,... nên trong về mặt nội dung vẫn bao hàm nhiều tư tưởng, không thể tách hoàn toàn khỏi hoàn cảnh khách quan, dù nhà văn có xây dựng nên những khía cạnh dị thường, biến ảo tới đâu. Về mặt thi pháp, bên cạnh những đặc trưng nêu trên, văn học thuộc chủ nghĩa hậu hiện đại còn rất nhiều những thi pháp đa dạng, luôn cố gắng hướng tới tìm tòi, phá vỡ truyền thống. Như vậy, dù nhìn nhận mối quan hệ giữa chủ nghĩa hậu hiện đại và chủ nghĩa hiện đại theo cách nào, chúng ta cũng không thể phủ nhận những thành tựu đặc sắc và những vấn đề nghiên cứu thú vị, phức tạp mà chủ nghĩa hậu hiện đại mang đến cho văn học thế giới nói chung và văn học Việt Nam nói riêng.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Jean-François Lyotard, *Hoàn cảnh hậu hiện đại*, Ngân Xuyên dịch, NXB Tri thức, 2018
 Phương Lựu (chủ biên), *Lí luận Văn học (Tập 3: Tiến trình Văn học)*, NXB Đại học Sư phạm, 2021
 Nguyễn Phương Khánh, *Đề tài “phân địa đảng” trong văn học và điện ảnh Hàn Quốc*, Hội thảo khoa học quốc tế “Văn học và điện ảnh Việt Nam, Hàn Quốc trong bối cảnh toàn cầu hóa”, <https://bitly.com.vn/voa5u8>
 Lê Huy Bắc, *Văn học hậu hiện đại lý thuyết và tiếp nhận*, NXB Đại học Sư phạm, 2009
 Richard Appignanesi - Chris Gattat, *Nhập môn chủ nghĩa hậu hiện đại*, Trần Tiền Cao Đăng dịch, NXB Trẻ, 2006
 Nguyễn Hồng Dũng, *Luận án Ảnh hưởng của chủ nghĩa hậu hiện đại đối với tiểu thuyết Việt Nam từ 1986 đến 2010, 2016*
 Lois Lowry, *Người truyền ký ức*, Nguyễn Quỳnh Trang dịch, NXB Nhã Nam, 2018
 Nguyễn Văn Dân, *Văn học phi lý – một loại hình phản kháng đặc biệt của chủ nghĩa hiện đại*, trích *Chủ nghĩa hiện đại trong văn học nghệ thuật*, NXB Khoa học xã hội, 2013, <https://bitly.com.vn/1iks1n>